

Studia Interkulturowe Europy Środkowo-Wschodniej 16

ISSN 1898-4215; e-ISSN 2544-3143

Copyright © by Marek Olejnik

Creative Commons: Uznanie Autorstwa 3.0 Polska (CC BY 3.0 PL)

<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/>

<https://doi.org/10.31338/2544-3143.si.2023-16.12>

JOLANTA DARCZEWSKA, JOANNA GETKA, *RUŚ PORWANA?*
ROSYJSKA WOJNA O TOŻSAMOŚĆ UKRAINY,
WYDAWNICTWA UNIWERSYTETU WARSZAWSKIEGO,
WARSZAWA 2022, 193 S.

Książka *Ruś porwana? Rosyjska wojna o tożsamość Ukrainy* jest kolejną publikacją Jolanty Darczewskiej i Joanny Getki dotyczącą przemian tożsamościowych w Europie Środkowo-Wschodniej¹. Niewątpliwie na aktualność pracy ma wpływ to, że problematykę tę Autorki podjęły w roku pełnoskalowej napaści Rosji na Ukrainie. We wprowadzeniu sprecyzowano dwa zasadnicze cele książki. Jest to kulturoznawcza deskrypcja imperialnego charakteru współczesnej tożsamości rosyjskiej i jej rezonansu w polityce zagranicznej Federacji Rosyjskiej. Autorki stawiają tezę, że podstawą do zrozumienia *modus operandi* tego kraju w jego otoczeniu międzynarodowym jest poznanie sposobu myślenia Rosjan. W pracy podjęto próbę konfrontacji zmian, które zaszły w tożsamości Ukraińców z przemianami tożsamości rosyjskiej. Taki zabieg ma nas przybliżyć do odpowiedzi na zasadnicze pytanie: dlaczego Rosja napadła na Ukrainę? Zdaniem Auterek postępowanie Rosji wobec Ukrainy trudno wyjaśnić na gruncie realizmu politycznego: z politycznego i ekonomicznego punktu widzenia takie działanie jest nieopłacalne. Uzasadnieniem takiego postępowania może być paradygmat imperializmu kulturowego, wyznawane wartości i światopogląd.

Rosyjskie przemiany tożsamościowe przedstawiono poprzez charakterystykę sfery symbolicznej oraz opis relacji władza–społeczeństwo

¹ J. Darczewska, J. Getka, *Na drodze do wolności. Białoruska partyzantka kulturowa w przestrzeni publicznej i Internecie*, Warszawa 2021.

w ręcznie sterowanym imperium. Uwarunkowania tego procesu pokazano w różnych perspektywach temporalnych: w długookresowej perspektywie historycznej, w perspektywie średnioterminowej (po 1991) oraz perspektywie krótkookresowej (po 2014). To pozwoliło na szczegółową analizę kluczowych dla problematyki tożsamości rosyjskich mitów lingwo-kulturowych, a także na usystematyzowanie kulturoznawczej wiedzy na ten temat. Umożliwiło jednocześnie uzasadnienie zawartej w tytule książki tezy, że rosyjska wojna o tożsamość Ukrainy, tj. narzucanie jej integracji narodowo-kulturowej i historyczno-politycznej trwa od dawna, czyli od początków współistnienia obu żywiołów.

Wagę tej problematyki doskonale obrazuje kilka konkluzji wyłaniających się z tej pracy, którymi chciałbym się podzielić.

Wydaje się, że Moskwa stara się zniszczyć tożsamość ukraińską, która jest przedstawiana jako mierny produkt Zachodu skierowany przeciwko Rosji, jednocześnie stanowiący dla niej zagrożenie. Nie ulega wątpliwości, że Rosjanie postrzegają Ukrainę jako własną strefę wpływów, która nie powinna posiadać suwerenności lub, w najlepszym dla Ukrainy wypadku, może mieć niezależność w znacznym stopniu ograniczoną. Realizacja założeń obliczona jest jako działanie w długim okresie, co jest zgodne z naturą rosyjskiego imperializmu wykraczającego poza ustalone granice państwowe. Istotnym elementem tej koncepcji jest ciągłe stawianie społeczności międzynarodowej przed faktami dokonanymi oraz przyjęcie strategii uzurpacji. Budowanie mitów przez Kreml ma na celu uzasadnienie ekspansji politycznej i kulturowej, jednocześnie służy kształtowaniu narodu skonsolidowanego przez państwo, a to z kolei jest doktryną państwa ideologicznego i nacjonalistycznego. Starannie budowana wspólnota oddana władzy łączy w sobie elementy spuścizny kulturowej caratu i ZSRR, co powoduje, że społeczeństwo znajduje się w okresie przejściowym sztucznie podtrzymywanym między przeszłością, czyli tożsamością radziecką, a bliżej nieokreśloną przyszłością, czyli jeszcze nieukształtowaną tożsamością narodowo-państwową. To jest przyczyną zagubienia w sposobie myślenia i mentalności Rosjan. Niewątpliwie do dezorientacji przyczynia się również terminologia wtłaczana do przestrzeni medialnej, np. „ruskiej mir”, czy „trójjedyny naród”. Negatywna rosyjska tożsamość jest narażona na ciągłe konfrontacje, jednak pozwala ona na poczucie dumy z życia w mocarstwie wzbudzającym strach. Daje jednak Rosjanom rekompensacyjne poczucie dumy mocarstwowej.

Na tle tożsamości rosyjskiej budowanej na kruchych fundamentach Ukraińcy mogą się pochwalić silną tożsamością, własnymi tradycjami, symbolami i wartościami, z którymi się bardzo mocno identyfikują. Z rozważań Auterek płynie następujący wniosek: działania Rosji wobec Ukrainy są nieskuteczne, Rosja nie jest w stanie zmusić Ukraińców do przyjęcia narzuconych wartości „ruskiego miru”, nie akceptują oni rosyjskich mitów, przeciwstawiając im własny światopogląd i wartości.

Odpowiedzią na napaść Federacji Rosyjskiej na Ukrainę rozpoczętą 24 lutego 2022 roku jest szeroka dyskusja o ekspansjonistycznej polityce Rosji, która toczy się w opiniotwórczych polskich mediach, w czasopismach naukowych i na uniwersytetach. Monografia Jolanty Darczewskiej i Joanny Getki *Ruś porwana?* jest niezwykle ważnym głosem w tej debacie. Autorki, poruszając się z ogromną zręcznością w gąszczu skomplikowanych problemów interdyscyplinarnych, nie posługując się przy tym populistycznymi stwierdzeniami, celnie uzasadniają i ilustrują swoje poglądy. Rzetelny wykład przynosi cenną wiedzę z zakresu kulturoznawczej problematyki idei. Przybliża nie tylko kluczowe idee, ale także ich przejawy i konsekwencje. Wielkim atutem książki jest przystępny język, który pozwala na szeroki odbiór pracy.

Marek Olejnik

<https://orcid.org/0000-0002-9157-918X>